

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І.ФРАНКА
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри української літератури та теорії літератури

доктор філологічних наук, професор

_____ Петро Іванишин « » _____ 2025 р.

Націоцентрична інтенціональність поезії Петра Скунця у 1970 – 1990-х роках: методично-виховні аспекти

Спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література)

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – вчитель української мови і літератури, вчитель
англійської мови та зарубіжної літератури

Автор роботи: Чопик Уляна Ярославівна _____

підпис

Науковий керівник доктор філологічних наук,
професор **Іванишин Петро Васильович** _____

підпис

Дрогобич, 2025

Націоцентрична інтенціональність поезії Петра Скунця у 1970 – 1990-х роках: методично-виховні аспекти

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

[illegible]

2

Петро Скунець ніколи не піддався зневірі і писав. Писав крізь «хугу і біду». Звичайно, тонус його віршів інколи понижувався, а тон споважнів. Надії шістдесятих давно розвіялись, та й молодість потроху вже минала. Молодим залишався тільки ліричний герой – молодим душею, хоч і споважнений досвідом. Якраз у глуху північ брежнєвського етапу окупації і з’являються дві книжки поезій, сповнені «скупцівським» духом. Поета ламали – та він не здався. Він знову боровся і жив. Саме його уміння «воювати» різними засобами на національно-захисному фронті тішило і вселяло надію, що його бойова муза ще довго й надійно служитиме українській справі.

Petro Skunts never gave way to disappointment and wrote. He wrote through “snowstorm and misfortune.” Of course, the tone of his poems sometimes lowered, and the style became more serious. The hopes of the sixties had long ago dispelled, and youth was gradually passing away. Only the lyrical hero remained young – young in soul, although serious in experience. Just in the dead of night of the Brezhnev period of occupation, two books of poetry appeared, full of the “Skunt’s” spirit. They broke the poet – but he did not give up. He fought again and lived. It was his ability to “fight” by various means on the national defense front that consoled and inspired hope that his combat muse would serve the Ukrainian cause for a long time and reliably.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ I. Національна спрямованість поетичних творів П. Скунця у сімдесятих – на початку вісімдесятих років.....	7
Розділ II. Розширення тематики поетичних творів у дев'яностих роках.....	34
Висновки.....	44
Список використаних джерел.....	46

Вступ

Актуальність дослідження. Після зняття заборони на друк у 1976 році (з появою публікації добірки віршів у «Вітчизні») Петрові Скунцеві б творити та творити. Але... Важко було пробитися свіжій зелені крізь товсті снігові замети «застою». Здавалося, мета догорить падаючою зіркою, так і не здійснившись. Здавалося, душі земляків навіки поснули у власних берлогах. Здавалося, біда прийшла назавжди в Україну.

П. Скунець не піддався зневірі і писав. Писав крізь «хугу і біду». Звичайно, тонус його віршів понизився, а тон споважнів. Надії шістдесятих давно розвіялись, та й молодість потроху вже минала. Молодим залишався тільки ліричний герой – молодим душею, хоч і споважнений досвідом.

Якраз у глуху північ брежнєвського етапу окупації і з'являються дві книжки поезій, сповнені «скунцівським» духом. Поета ламали – та він не здався. Він знову боровся і жив.

Велика книжка поезій «Розрив-трава» вийшла в обласному видавництві «Карпати» у 1979 році. Через чотири роки у Києві виходить «Сейсмічна зона».

«Сейсмічна зона» повинна була стати великим зібранням вибраного, але її добряче урізали. Так і не вдалося П. Скунцеві до сорокарічного ювілею отримати хороший подарунок.

До збірки увійшло лише декілька нових творів: «Княгиня», «Трохи математики», «Восьмивірші», «Експромт з радгоспу-технікуму». Більшість становили твори сімдесятих років, що побачили світ у «Розрив-траві». Не дали й «На границі епох», лише вкорочену до чотирьох розділів «Заповнену анкету». Тому ця книга не стала чимось особливим у творчій спадщині письменника.

Інша доля судилася «Розрив-траві». Це була перша книга поета після замовчування. Це була найбільша його книга (до речі, вона і досі такою є). Це була книга, яка складалася наполовину із нових творів. Зрештою, вона була чудово оформлена.

Як відомо читачеві, цю збірку ледь не спіткала доля поеми «Розп'яття», лише доброзичливі рецензії, розголос, шум довкола неї та пропозиції щодо Шевченківської премії П. Скунцеві допомогли уникнути загибелі.

Метою магістерської роботи є окреслення основних аспектів націоцентризму у поетичній творчості Петра Скунця 1970 – 1990-х років.

Об'єкт дослідження – поезії Петра Скунця зазначеного періоду з акцентом на збірки «Розрив-трава» і «Спитай себе».

Предмет дослідження – зорієнтованість на національні теми, мотиви, образи, проблематику у поетичних творах П. Скунця 1970 – 1990-х років.

Для розкриття теми нашого дослідження ми використовували такі **методи**, як біографічний, культурно-історичний, духовно-історичний, компаративний, герменевтичний, націологічний.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- з'ясувати обставини, за яких доводилось творити П. Скунцеві у 1970 – 1990-х роках;
- проаналізувати основні теми, мотиви, образи у поезіях збірки «Розрив-трава»;
- дослідити поетичні твори збірки «Спитай себе» на предмет націоцентричної інтенціональності.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел.

Розділ І. Національна спрямованість поетичних творів П. Скунця у сімдесятих – на початку вісімдесятих років

Незвичайність збірки «Розрив-трава» підтверджується ще й тим фактом, що її помітили і схвально оцінили авторитетні літературно-критичні часописи «старшого брата». Ось що писали російські видання: «У віршах Петра Скунця думки не сидять на порозі, мріючи пожити в якихось інших віршах. Вони живуть саме в цих віршах і призначені саме для тих читачів, котрі якраз сьогодні, якраз на цій землі не можуть жити якраз без цієї поезії» [9, С. 114-115].

Лада Федоровська висловлюється ще глибше: «Петро Скунць – поет істинно національний, муза його навічно «приписана» до замислених карпатських вершин, але саме органічна необхідність завжди залишатися «правдою народу» оберігає його від замкнутої звуженості... (...) Віднаходити точку опори в рідному та близькому характерно для Петра Скунця. (...) ...ліричний герой його творів, безумовно, людина з долею єдиною, неповторною, котра відбила у собі моральний досвід епохи» [9, С. 115].

Українські критики, із зрозумілих причин, не могли наголошувати на національному характері поезії П. Скунця, але й вони тепло зустрічали новий успіх земляка. «Книгу віршів Петра Скунця «Розрив-трава»... читаєш як цілісний твір, – писав Микола Ільницький, – хоча, як правило, читати збірник віршів від початку і до кінця майже неможливо. Перед нами поет зі своєю темою, світом образів та асоціацій, словником, ритмомелодикою, тембром голосу» [9, С. 115].

В. Брюховецький навіть заявив, що Петро Скунць – «поет істинно український» [9, С. 115].

Місткий символ розрив-трави вводить автор і в мотто до збірки. Письменникові потрібен образ цієї рослини «як уособлення сили, цілющої краси, незнищенності життя на землі, боротьби за щастя нинішніх і прийдешніх поколінь» [5, С. 170]. Землею, що конче потребувала «боротьби за щастя нинішніх і прийдешніх поколінь», була Україна. Край, чия правда потребувала звільнення. Край, де розцвіло «безглуздя»:

Де жили повір'я,
там без них живу.
Там почув од гір я
про розрив-траву.
Десь росте, забута,
десь росте, мала.
А бувало, пута
рознести могла.
Десь росте, несміла,
десь росте, ламка.
А звільняти вміла
правду з-під замка.
.....
Борються живущі
за свої права –
люди, ріки, пущі
і розрив-трава.
Де цвіло безглуздя –
насаджу я сад...

[18, С. 5, 8]

Звичайно, «поет став тихішим» [3, С. 2], але він не відмовився від своєї позиції – причаївся «розрив-травою». Більше того, він знову «жартує зі смертю». У «Розрив-траві» з'являється майже половина розділів із

крамольної поеми «Розп'яття» (в дужках подаємо назви розділів так, як вони є у збірці): «Затінок явора» («Вогненний вершник»), «Громадянська пісня» («Громадянська пісня»), «Яворова задума» («Явір над тобою»), «Батько флюяри» («Розказала флюяра»), «Відступ до себе» («Світло квітів»).

Розділи подані як окремі, незалежні один від одного твори. Були застосовані й інші хитрощі. Наприклад, «Громадянська пісня» отримала епіграф: «Пам'яті трьох космічних братів, що загинули далеко від Землі і все ж повернулися, аби віддати свої тіла земному вогню» [18, С. 94]. В іншому вірші образ Івана трансформується (для вигляду) у бійця «громадянської» війни:

Та й повідала циганка
правду щиру, як платня:
най сідає син Іванко
на батьківського коня.
І за владу за Радянську
мчав юнак на громадянську
на крилатому коні.

[18, С. 86]

Чимало є поезій із попередніх збірок (в основному із «Полюсів землі», «Погляду»), але майже всі вони перероблені. «Сьогодні у П. Скунця дуже часто зустрінемо знак запитання там, де раніше стояв знак оклику, – пише В. Брюховецький і продовжує, відзначаючи все ж, що й надалі поет залишився трибуном. – Громадянські почуття, очищені від декларативного захаращення, стали ще виразнішими» [3, С. 2].

Іншим критикам було не раз шкода вилучених поетом рядків, заміни їх новими: «У книзі «Розрив-трава» немало віршів із попередніх книг поета. Вони подані в новій редакції, і, напевно, заслуговує похвали те, що автор не припиняє над ними роботи. І все ж, читаючи ці виправлені вірші, іноді ловиш себе на думці, що в помилках молодості наголос все-таки на другому

слові, і, позбуваючись помилок, іноді прощаєшся з молодістю. Проте це стосується лише окремих рядків, в цілому ж книга «Розрив-трава» зберігає молоде обличчя, знайоме з перших книг поета» [9, С. 117].

Цикл (чи протопоема) «Заповнена анкета» остаточно переріс у поему: «Річ у тому, що тут зачеплена множина аспектів людського життя, про одномірність не може бути й мови, а всі питання, поставлені в ній, підпорядковані одному й відповідають, зрештою, на нього – хто ми й навіщо прийшли на цей білий світ? Тут і сповідь, тут і біль, і радість буття, і усвідомлення свого покликання та висоти громадянської позиції... людини. «Хто ми, звідки і куди йдемо?», – споконвіку ставить людина перед собою запитання. Петро Скунць щиро і навіть безжально до себе самого дає свою відповідь на нього. Відповідь своєю поемою» [12, С. 106].

Особливо вражає експресією, силою та щирістю думки остання «графа» (розділ), де викладена позиція людини, поета, громадянина – сина своєї Вітчизни. Усе, що було помилкою, – урок не стільки собі, як іншим (щоб не повторили). А справа – вона і далі чекає робочих рук:

Підписуюсь для ворога багнетом,
для світлих друзів – серцем і пером.

Підписуюсь, що я не кращий син,
підписуюсь, що я не кращий тато,
бо вмів тоді у небесах витати,
коли хтось близько помочі просив.

.....

Бував лінивим. Байдужим. Їдким.
Купляв собі любов дешевим словом...

.....

...по таких завулках щастя човгав,
де бути тільки сторожем нічним.

.....

Підписуюсь:

коли в зелений бір

прийшов кустар мою сосну рубати,

я, не вступивши навіть у дебати,

пішов – бо в нього у руках топір.

.....

І все-таки стою

на цій землі її дітям законним.

Не тим караюсь, що не був іконним,

а тим, що пісню зроджував свою.

[18, С. 48-50]

Чимало знаємо людей, що майже все життя прожили у «совку», але які, як це не дивно, з болота того вийшли «чисті». Більше того, вони «ніколи, нічого і ніде», так би мовити. Жили «правильно», «правильними» і з «правильних» позицій тепер нас вчать. Які в них можуть бути помилки?

П. Скунць з інших. Його минуле не однозначне, але однозначним і чітким був той процес самотворення, удосконалення, який, зрештою, і привів його до позиції національного поета-борця. Таким і треба його брати, не прикрашаючи і даремно не звинувачуючи:

Беріть мене з великої доби,

а не лише зі зміни дня і ночі.

Беріть борцем, і не таким, що хоче

зайти в куток мілкої боротьби.

Беріть мене очищеним від зол.

Вогнем пісень я сам себе очищу,

я сам себе мілкого, злого знищу

і в світ піду як вірний ваш посол.

Розвію сам свого безсилля дим.

Лишу вогню очищеного кетяг.

Підписуюсь.

Не стільки на анкетах,
як на піснях, де був я молодим.

[18, С. 51]

Серед поезій, які зазнали авторських корекцій, згадаємо: поему «На границі епох», триптих «І мертвим, і живим, і ненародженим», «Два вірші-листи», «Тиша. Гори. Я», «Трепета», «Життя», «Відвертість». Усі зміни мали на меті поглибити публіцистичність чи філософсько-психологічну місткість творів [14, С. 116]. Через те вони не виділяються серед загального тону віршів сімдесятих років.

Численну групу оригінальних творів того десятиліття ми б поділили (умовно) на десять тем, які так чи інакше увиразнюють характер осмислення поетом буття.

Тема «спротиву, боротьби, віри у зміни», що прозвучала у мотто, знайшла своє продовження всередині книги. Поет спонукає замислитись над вічними питаннями:

Земля летить, зупину їй нема!

А ти спинись на хвилику і помисли:

ти знав політ? чи, може, крила звисли,

і мчить тебе планета задарма.

Спитай себе, навіщо ти живий

якраз тепер, якраз у нашу пору.

[18, С. 298]

Приводом до роздумів служать і природні явища. Наприклад, у «Сейсмічній зоні» вказується на той факт, що всі ми живемо у такій зоні, бо само серце – здригається, бо «нам судилося творити дні ці в сейсмічній зоні, в сейсмічній віці» [18, С. 13]. Адресант висловлює вдячність силам природи, що він «родився не в мертвій зоні, в сейсмічній зоні родився я» [18, С. 16]. Його ліричний суб'єкт залишився таким же молодим, запальної

бійцівської вдачі:

І ти, хто хоче із мене здерти
людську подобу, собі затям:
свободу жити й свободу вмерти
тобі у руки пітні не дам.

[18, С. 14]

Саме такі молоді духом повинні виступити проти «людців нищих і безкрилих, ладних завжди й у всьому сповідувати немудру філософію обивателя-споживача» [5, С. 168], а також проти творців отих «людців»:

Стануть ніжні грізними, а м'які залізними,
стане серце вибухом, що було слабе.

[18, С. 78]

Ці ж мотиви зустрічаємо в «Пісенному диптиху», у «Хлібосіллі» та ін.

Мільйони українців-русинів віддали своє життя за щастя Батьківщини, за її могутність і процвітання. Скільком ще доведеться стати до бою! Але поруч з усіма мертвими, живими і ненародженими воїнами національної правди стояв і стоятиме ліричний герой поета:

Я повоюю, я на те ще здатен,
за всі висоти честі і добра.
«Яка там честь!» – дивується лакиза.
«Добро за гроші!» – твердить блюдолиз.
Але я чую: голоси ті знизу.
Нічого, Петре, – не дивися вниз!

[18, С. 248]

Юнацьке «вовків боятись – не ходити в ліс!» набуло нової форми – «не дивитись вниз!». Із тої самої серії лозунгів боротьби і «відріж одразу», до чого підводить один із катренів філософсько-публіцистичного циклу мініатюр «Зарубки на пам'ять»:

Сім раз відмір, а вже тоді відріж.

Але не міряй, а відріж відразу
падлюці, блюдолизу, віршомазу...
Не дай йому ти витягнути ніж!
[18, С. 306]

Затятість верховинців-українців часів неволі конкретизується у темі «героїчного минулого». Неважко творити народ у власній національній державі. Спробуйте зробити це у віковій полоні. І лише духовний зв'язок із Великою Україною грів душу, гартував волю, зрештою, «творив народ»:

О краю мій,
ти був моїм полоном!
Тебе топтали тисячі заброд
нам руки й ноги сплутали кордоном,
але й тоді
творився мій народ.
Сини Русі, заточені в Карпати,
бокораші бездомні й вівчарі,
щоранку ми встигали покупати
своє русяве сонце у Дніпрі.
[18, С. 17-18]

«Бездомні» у власній хаті! Таке становище підневільної нації. Найбагатший у Європі край ледь животіє від голоду й нестатків. Тут виробився особливий кодекс боротьби:

І повідав старий,
як столітню голодну блокаду
Верховина долала:
хліб – слабому, а дужчому – кріс.
[18, С. 120]

Це по-людяному і справедливо. Екстремальні умови життя не примусили наших предків скотитися до примітивного «закону джунглів»:

«Хто сильніший – той правий!». Хоч ангельські крила теж не пасували б верховинцям. Закони життя «на грані» жилилися боротьбою і самі жили боротьбу. Наперекір усьому – обставинам і «здоровому» глуздові творився український народ впродовж тисячоліть. І без крові минулого не було б життя сучасного:

Брели віки бездомні за віками.
Карав нас кат, карав продажний брат,
та знову й знову справедливий камінь
зривався їм на голови з Карпат.
Так, ми ненависть звідали велику,
любов сховавши в серце, як у грот.
А день родився.
З сонячного крику
на злій Землі
творився мій народ.
[18, С. 18]

Як може зрозуміти ситий сноб таку боротьбу? Боротьбу без будь-якої надії на звільнення свого краю (тим більше всієї України). Він зрозумів би підрахунок шансів. Чим більше шансів перемогти, тим довше триватиме його бій. Але коли немає ані найменшої надії? А правда національно-визвольної боротьби така: припиниться протистояння – і від слабшого (підневільного) залишиться тільки спомин, або й нічого. І тому: «Ми здобували менше, як втрачали, і все ж таки творили й ми народ! (...) Все менше нас верталось із бою, а ми таки творили свій народ!». А нагорода? Була і така: «...смерть була найвища з нагород» [18, С. 19].

Ця смерть конкретизується у третій темі «борців, замучених режимом». За розпливчастими образами «радянських визволителів» проступають чіткі риси національних мучеників, що, як спартанці царя Леоніда, заслонили трьома сотнями грудей шлях в Елладу стотисячній армії персів під

Фермопілами. І хоч насправді більше було наших «спартанців», але й у сотні разів було більше і навісних «персів».

Образ «вічного полум'я» – образ незгасності українського духу, образ невмирущості апологетів української справи:

Хлопці в землю падали, а вогню не зрадили,
і пробилось полум'я в хлопців із долонь.

.....

Матері, ненавидьте, і отці, ненавидьте,
і сини, ненавидьте, – кат не йде в запас.

Хлопці в землю падали, а вогню не зрадили,
той вогонь – по ворогу, той вогонь – за нас.

.....

І нам ніколи бути кволими,
змагаючи від журби.

Кличе полум'я, вічне полум'я,
вічне полум'я боротьби!

[18, С. 72-74]

Буває так, що краще вмерти, ніж залишитись живим... Ворог узяв тебе у полон. І НКВС, і гестапо володіли приблизно однаковими методами «переконування» полонених. Жорстоких мук не раз не витримували і найсильніші. І от ти – зрадник. І вже душевна мука, роз'ятрювана словами товаришів чи власної совісті, допікає дужче від прийомів ката: «Ну, зрозуміло, мучили нестерпно, пекли залізом... Але як ти міг?» [18, С. 69]. Єдиний вихід – застрелитися самому. Мужність пізнати свою провину – не рідкість, мужність покарати себе за неї – якість небагатьох. Але мораль цього твору глибша:

...нам нехай зостанеться балада,
яка розкаже, коли ми слабі:
лишень до серця доторкнеться зрада –

вбивай нещадно ворога в собі.

.....

А вже як здався – не примушуй брата,

аби твою ганебну кров пролляв...

Ти револьвера попроси в солдата,

що сам себе за зраду розстріляв.

[18, С. 71]

У П. Скунця практично всі твори спроектовані в сучасність. Усі вони виконують одну з найголовніших місій справжнього мистецтва – людинотворчу.

Тема «батьківщини» не змогла повною мірою проявитися у нових творах 70-х років (надрукованих у «Розрив-траві»), бо надто небезпечно було виділяти серед «радянського» народу-мутанта ще якийсь народ-«підвид». Поет компенсує вимушене мовчання тим, що старається розташувати площину подій на території малої (Закарпаття) або великої (України) Батьківщини (як це спостерігаємо у поезії «Гори в шинелях»). Або хоча б «ідилізує» її в образі, скажімо, Карпат. Просто любить:

Краю мій карпатський,

світку мій чудесний,

дай тебе любити

за високі весни,

коли сіють небо

по землі лелеки

і скликають зелень

молоді смереки.

Скільки раз тебе на

народили весни,

краю мій карпатський,

світку мій чудесний!

[18, С. 250]

На тлі цієї прекрасної природи, її первозданної свіжості і могутньої краси минало дитинство поета, незабутні враження про яке не полишали і десятки років згодом. Тема «дитинства» – болюча тема, бо «їсти так хотілося завжди...» [18, С. 42]. Це тоді назавжди увійшла до серця батькова наука: «Не дивися вниз!» [18, С. 245]. Тоді ж урізався в пам'ять епізод про коня, який знесилів, піднімаючись угору. Їздовий – упертий дядько, – поламавши на спині спрацьованої тварини ломаку, «розпалив під конякою вогнище...». Хоч потім випряг і пішов за трактором. У сльозині коня поет побачив якщо не людську душу, то людське буття:

Я тоді був пацан. Моралі
не шукав я у світі навколишнім.
То вже потім мене карали
і щадили, як падав навколішки.
Я тоді був пацан. І плакав
над скотиною зовсім невинною.
Потім бачив як плаче коняка.
Над собою?
Чи над людиною?
Я тепер не пацан. І люто
мої сльози киплять на вогнищі...
Мене тягне коняка в люди...
Хоч і впала була навколішки.
[18, С. 255]

Воістину: «П. Скунць вміє переосмислювати образи, вміє речі реально існуючі ставити хай в звичний для нас контекст, але тут він обов'язково подбає, щоб ця звичайність засвітилась нам новими відтінками» [15, С. 183].

А яка «коняка» витягне в люди хлопчика з «Байки»? Зло, посіяне в душах дітей, дасть небезпечні плоди у дорослому віці. Хлопці завжди

бавитимуться у війну. Але в країні зла та гра перетворюється у символ неминучості несправедливих воєн, ведених імперією у своїх інтересах:

...третій хлопчик не гадав
кататись просто так,
але придумати не вдав
нічого над літак.
І він сказав:
– Коби зрости,
то лук такий зроблю,
що з будь-якої висоти
я твій літак зіб'ю.
Ну от, на тому й розійшлись
три милі пустуни...
Росли три хлопчики колись.
І вирости вони.
[18, С. 254]

Осмислюючи ігри дітей, мимоволі задумуєшся і над собою. Що зробив? Що вдалося? Що ще треба зробити? І над сучасниками задумуєшся теж. Напевно тому тема «змаління людини є дуже важливою для письменника-філософа.

Юність, молодість несуть чимало хиб, помилок, але вони ж визначають і ті життєві напрямні, які керують людиною аж до старості. Та з'являються непередбачені обставини. Розвіюються ілюзії. Залишається тиснуча дійсність, яка найчастіше не чорна й не біла, а сіра. «Де змагання всі молодечі? Де лицарські мої гордині?» (О. Ольжич). Варто замислитися, –

...чом юністю промовлені слова
стають з роками легковажним жартом...
[18, С. 45]

Одна з бід – залежність від прогресу. Як втілення відвічної волі, десь за

вікном стримлять потужні гори. Але «престижніше» поїхати на море. І бути рабом звичок загалу модно теж:

І ось ти вдома. Шльопанці. Дрімота.
Телегіпноз. Над ліжком натюрморт.
І довгу путь Робота-Дім-Робота
відпустка трохи висвітлить: курорт!
І як ми ті путівки вибивали!
Там крикни, там уклінно попроси...
А скільки нас у горах не бувало,
хоч тут до них рукою подаси.
А як ми пляжним хвалячись загаром,
уміли, культ створивши із речей,
живу красу, яка дається даром
порт'єрами закрити від очей.
[18, С. 46]

Брак природної краси – брак Бога в душі, брак чогось справжнього у житті... Усе це призводить до виродження. Маленькі справи видаються великими. Маленькі правди – відвічними. Маленькі, нікчемні люди – нормальними:

Живе собі нікчемний чоловік,
всім догоджає, адже сам нікчемний.
А нам чомусь казати ліньки «нік»,
а нам зручніше говорити: «чемний».
[18, С. 305]

Ті люди і бачать «далі» від усіх: «Аж ті городці, гаражі і дачі» [18, С. 305]. Таке, бач, видноколо цільових устремлінь. Змагайся! Мета є. І страшно здригнешся, коли ненароком у деградованій колоні демонстрантів «цивілізованого життя» упізнаєш раптом схоже на своє обличчя... Із самого сонця до нас приходять дні, а ми їх, виявляється, можемо убити, як ті люди з

КОЛОНИ:

...лячно буває, що й сам не живу я,
лишень прикидаюсь невміло живим.
Забув я страждати. Забув я кохати.
Не відаю сміху. Не відаю сліз.

.....
Цю землю минущу, як вічну, любив я.
Шукав я тут сина. І сина знайшов.
І тільки караюсь, що цей день убив я,
котрий аж із сонця по мене прийшов.

[18, С. 294-295]

«Усе є: ковбаса і до неї, а йому ще чогось хочеться», – приблизно так думають «нормальні», які забули себе, які не бачать себе, яким, зрештою, стає байдужим своє. Але ліричний герой П. Скунця, «залишаючись послідовним своїм попереднім заявам причетності до справ великих, до ходу самої історії, сьогодні вступає в полеміку знову ж таки з собою, намагаючись уже не декларувати, а утверджувати життєву активність. Він повинен творити себе у своїм власнім світі» [15, С. 184].

Як добре, що націю творять не тільки сучасники. Є ще герої минулого. Будуть ще світлі нащадки. А зараз... Зараз триває одвічне протистояння «карликів» і «великих». Перші за всяку ціну чомусь хочуть наблизити до свого рівня останніх:

Коли ж я раптом опинявся вище
від тих, що йти бояться без валіз,
я чув, як знизу їхнє кодро свище:
«Впадеш! Занадто високо поліз!»
Їм на потіху я не раз і падав.

[18, С. 248]

Немає часу бути «малим». Духовне зростання необхідне не лише для

спасіння душі, для спасіння «образу Божого» (Т. Шевченко), а й для врятування рідного краю. Скільки довкола ще зла:

Нині квітень для всіх. Мов на світі ніхто не падлюка.

Так здається і нам. Та нагадує пам'ять жива:

ще у чистій природі назбирає отрути гадюка,
назбирають отрути чийсь думи підступні й слова.

Не загинув людець, що жандарму за гроші доносив,
не загинув і той, що за страх окупанту служив.

[18, С. 67]

Відвулканила молодість. Настав час «осмислення пройденого відтинку життя». У ліричного суб'єкта такий аналіз вилився, зокрема, у перейменування місяців: «стрічень», «любий», «дерезень», «скнітень», «травмень», «черствень», «схлипень», «нестерпень», «тверезень», «йшовдень», «близькопад», «трудень» [18, С. 296-297].

Ідуть дні, місяці, роки... А за кожним із них стоїть питання: як вижити? Безбожна система культивувала безбожні цінності, хоч на словах леліяла добро. Жили за законом: «Не ти зжереш – тебе повинні зжертити!» [18, С. 256]. Але людина – найвище із Божих творінь, – якщо вона справді людина, то зможе розірвати смертельне коло взаємопоїдання. Для цього лише треба піднятися над проблемою шлунку. Хоча й не слід забувати про те, що брак волі до життя – вкорочує вік:

Свого життя невипрохану пайку

я все-таки не звів до живота.

Природа... кажуть, що вона без серця.

Даю їй серце, хоче або й ні,

хай кожному народженню сміється

і кожна смерть оплакує в мені.

[18, С. 257]

Хай зараз ніхто не бачить твого життєвого подвигу, та згодом його

помітять. Хоч і не в подвизі справа. Справа тут у суті: для чого треба було йти на жертви, в ім'я чого, і чи не треба зараз? Навіть у смерті борця є більша нагорода за всі земні: саме борці дають життя новому поколінню. У них нащадок має пошукати свого родоводу. Ті мертві їх любили дужче за своє єдине життя, любили «так, як любить волю пісня»:

Нащадки! Ви дізнаєтесь колись,
як ми вмирили в битвах за свободу.
Пізнаючи між нами слуг, підлиз,
не йдіть між них шукати родоводу.
У вас у всіх прекрасний родовід.
І хто не буде ваш метричний пращур,
але ви всі народжені на світ
від тих, що в землю вірили у кращу.

[18, С. 58]

Увесь час будуть мучити якісь гріхи чи прогріхи. Але не можна, щоб повернулися часи, коли ти навіть не в стані був заїкнутися на захист свого. Однією із найболючіших згадок минулого є ота, про неспроможність елементарного самозахисту, коли плямують національну честь:

Підписуюсь:
води набравши в рот,
я так щадив свої думки ледачі,
і не давав тому я вчасно здачі,
хто слиною оббризкав мій народ.
Так, зло мене окропом обдало,
так, я не вільний від земного бруду.

[18, С. 50]

Тема «призначення поета» для митця завжди важлива й актуальна. І це зрозуміло. Важко, правда, зрозуміти «народові», що поет не службовець, а митець. Почесно служити народові, людині, але ганебно — людським

інстинктам. Інтелігентна функція поезії спонукає займати місце не у хвості натовпу, а на чолі нації. Поет – це авангард суспільства. І його не раз аж убивають примітивні «поняття» «мистецтвознавців» із народу:

Та от приходить із народу гість
і каже так: «Народу треба їсти
і випити, як добре попоїсть».
І каже так: «Наївшися від пуза,
народ не проти ігрищ та розваг.
Пиши, пиши, коли приходить муза,
та знаєш сам, що правда не в словах.
Чував, чував: ти видав книжку першу.
Мовчиш, але дійшла до мене вість...
Ну, ну, цікаво, скільки ти одержав? –
по-змовницьки мене питає гість.
Йому цікаво! З хати та городу
він звик дивитись на людей і світ,
ну вас к бісу, гості «із народу»,
не вам повинен я давати звіт!
[18, С. 35]

Своєю поезією П. Скунець чинить «...опір вульгарному, рабському світоглядові» [14, С. 118] міщанина і примітива:

Я знаю вас – в замаслених тільняшках,
хоч дома двадцять модних сорочок,
спитати навіть вам таке не тяжко,
за скільки плачуть скрипка і смичок.
Гай-гай, посте, скільки ти утратив,
коли ти вірив цим, а не собі!
Ні, краще, мабуть, в сутичці програти,
ніж підіграти зніженій злобі.

[18, С. 36]

Філістерові ніколи не збагнути позиції справжнього митця. Йому б – «хліба та видовищ». І все було б нормально... Та є в житті такі складні закони, які відкриваються небагатьом. Та є такі істини, до яких треба вміти долітати. Та є щось таке важливе, що утікає від нас, приховане реаліями побуту... Бути поетом – велика праця. Праця на ниві людино- та націотворення:

Не досипав не раз ти і не двічі,
та зрозумів ту істину круту,
що доброта не кине́ться у вічі,
що відкривати треба доброту.
.....
Дістав ти право тяжко підкоряти
душевну ниву
і душевну сталь.
Ти не службіст.
Ти робітник і ратай.
Цей стан душі –
твій соціальний стан!
[18, С. 36]

Десяту сходинку поетового «хіт-параду» тем займає тема «кохання».

Почуття все такі ж гарячі, як були колись. Але ще потужнішим став струмінь осмислення, Для поета тепер важливо не заявити про свої почуття, а подати їх з якоюсь оцінкою, змусити читача (особливо молодого) замислитися:

Ми вже квити давно. І ту мить, що минула,
ти не ловиш собі, я собі не ловлю.
Ти сказала: «Люблю». І мене обманула.
Я також обманув. І сказав: «Не люблю».

[18, С. 307]

Найтяжче, що несе кохання, – це розлука. Неправильний вихід із такого, здавалося б, простого становища роз'єднання – найчастіше ламає молоді долі. П. Скунць ненав'язливо збагачує ліричний вірш філософським аспектом, який додає цілющу краплину змісту в життя. У те життя, яке нібито втрачене:

Не хвилюйся дарма. Хай хвилюється море.

Помістись у своїй терпеливій красі.

Можна стерпіти все без найменшої змори.

І розлуку також. Розлучаються всі.

Хай поплачуть за нас розчаровані тучі.

Їхні сльози комусь та допоможуть зрости,

ну, а наші проблеми не дуже й ростучі,

та все важче себе по планеті нести.

.....

Песимісти ячать, оптимісти щебечуть,

перші ходять – як ніч, другі ходять – як день.

Радше вже я пройду, як здивований вечір,

що і смутком війне, і насіє пісень.

[18, С. 290, 292]

Захмарене небо – усе ж таки небо. А сіно таки колись зеленіло травою. І ще буде сонце, і ще буде зелень. Коли нога звисла над проваллям суїциду, помисли про повнокровність життя, про його змістовну глибину:

Тихо в'януть слова, наче трави осінні.

Але трави живуть, поки я ще живу,

поки вмію пізнати у скошенім сіні

надвечірні луги, а не зсохлу траву.

А до ніг прилипають стежки й тротуари.

Над усім, що було, що буває, що є,

ходять хмари мої, і лише понад хмари

ходить небо моє, ходить небо твоє.

[18, С. 292-293]

У буденному житті так бракує часу чи бажання на таємницю. А без таємниці – яке кохання? Любов прекрасна тим, що дозволяє з глибини душі романтичний вогонь, колосальний заряд добрих почуттів. Минуть гарячі щастя дні, але залишиться у пам'яті щось прекрасно-вічне:

Стало тайною все. Стала жінкою тайна.

Ні від кого вона не ховає лице,

та не знає ніхто, що вона незвичайна,

лиш мені одному дано знати про це.

[18, С. 267]

У ліриці П. Скунця не ріже очі вульгарність чи брутальність у змалюванні інтимних деталей. «Нічний» бік любові подається не у примітивно-натуралістичному плані, а кодифіковано, через витончені асоціації. Реципієнта не «б'ють в лоб», не прагнуть шокувати, а роблять співтворцем. І це велике мистецтво.

В очах милої «очищається світ від ганьби і зради» [18, С. 267]. Любов визволяє і полум'я активності, вириває застиглу душу з полону замирених «бога» і «чорта»:

Це зовсім, зовсім неспроста,

що бог і чорт живуть у мирі.

Відай, усмішки їх нещирі,

відай, фальшиві їх уста.

І мрій покинуті човни

пливуть, плывуть у довгу прозу...

Коли змирились серце й розум,

любове, чуєш, щось чини!

[18, С. 271]

Шлях до коханої лежить через людське «море», у якому так часто відчуваєш себе самотнім. «Жіночий погляд» виправляє ситуацію:

І щоб тихо удвох потужити
і відчути, що я не один,
я для того повинен прожити
між людьми
сто самотніх годин.

[18, С. 269]

Можна «вернутися в люди». Можна повернутися знову. Можна багато чого. Не можна тільки зрадити. Бо це найпідліше. Такий вчинок ослаблює зрадженого і мучить сумління зрадника:

Я знаю безсилим, я знаю безкрилим,
що легко здалися судьбі.
Не зраджуймо милих, не зраджуймо милих,
бо зражені завжди слабкі.

[18, С. 287]

Зрештою: «Не бажай ближньому того, чого не хочеш, щоб зробили тобі»...

У книзі «Розрив-трава» ми зустрінемося і з таким явищем (широко представленим у радянській літературі), як «паровозики». Так, образи Д. Вакарова та І. Кубинця мали допомогти пройти через цензуру поемам поета, виконували функцію «паровозиків». Коли письменник мав низку гарних віршів, але вони мало нагадували оспівування «щасливої» радянської дійсності, то, щоб видати збірку, доводилось хитрувати. Писалося кілька низькопробних творів про «вождів», партію, соцзмагання, «квітучі» колгоспи і т. п. Такі вірші вміщали на початку, і вони «тягнули» весь «потяг»-збірку. Цензура не придиралася, а люди могли почитати і справжню поезію.

Петро Скунець майже не пише цілком «паровозних» творів, натомість він уводить з метою полегшення виходу книги у світ теми «громадянської»

та «великої вітчизняної» війн, образи радянських солдатів і партизанів, кілька рядків про Леніна, «збратаний Союз» чи комуністів і т. д. Така «радянська поезія» не повинна нами сприйматися тепер як кон'юнктура чи втрата національних орієнтирів. Навпаки, це один із методів боротьби із системою. Своєрідна воєнна хитрість.

Наступні приклади швидше вияскравлюють, ніж заляпують національну свідомість автора:

І жодному напаснику й падлюці
народну путь не одвернути вбік,
бо він прийшов – обранець революцій
мій ленінський
двадцятий вік
навік!

[18, С. 18]

Все найрідніше в неї перейму:
глибінь Тараса, Щорсові простори...

[18, С. 32]

Гей ви, коні, буйні коні,
я те бачу – все, як є:
як Островському Миколі
Павка шаблю подає.

[18, С. 90]

Земля, з якої зникли вже давно
державок латки і кордонів шрами.
А поки що із класом б'ється клас,
шукає труд із правдою єднання.

[18, С. 57]

Були й «ідеологічно виважені» епіграфи: «Возз'єднанню моєї Закарпатської України з моєю Радянською присвячую» [18, С. 17]

Про «шухлядні» твори того періоду ми можемо поки що судити із віршів, вміщених у збірці «Спитай себе». Ті твори поділяються на чотири теми, які свідчать про стійку громадянську позицію автора. Це теми: «дитинства», «війни», «змаління людини» і «сплюндрованої Батьківщини».

Коли весь світ здригали потужні вибухи другої світової, ніхто не знав, що та війна «придумала» поета:

Коли від світу відрубали
і без притулку, без майна
пустили душу напропале,
мене придумала війна.

[20, С. 85]

Образ маленької дитини контрастує у П. Скунця із образами війни. Уже стільки мук і крові витерпіла наша земля, що мирний перепочинок їй би не завадив. Але це не означає появи пацифістських настроїв чи безглузлого знеосібленого гуманізму у творах поета. Він сповнений рішучості захищати своє, рідне. А те рідне в одному із втілень актуалізується таким чином:

Нам бог війни погрожує Содомом,
але з гріха зачата ця Земля,
і знову тяжко, з крику та судоми,
зійшло над нашим синьостріхим домом
голісіньке, як сонце, немовля.

.....

І знову нам, що досвідом багаті,
що породити здатні тільки гріх,
цей світ маленький так оберігати,
як Ной свою святенність не беріг.

[20, С. 90]

Звертаючись до України, Юрій Липа колись писав: «...ні Росії, ні Європі не зрозуміти синів твоїх». Підкреслював тим самим винятковість української нації серед моря інших народів, у якому неважко й розчинитися назавжди. Закарпатський поет, звертаючись до Європи, осмислює ту велику кількість жертв, яку мала Україна в останній світовій війні. Мертві Конотопа, як і інших українських міст та сіл, волають про щось до зір. Чи не про те, часом, що внаслідок тієї війни Вітчизна і далі залишилася під окупантом?

Ти чуєш, велика, столика Європо,
столика – це значить, безлика: так от,
ти вчила нас жити і гинути скопом,
не гинути навіть – піти в анекдот.

.....

І от із маленьким твоїм Конотопом
уперше сьогодні на мертвих стою.
І думаю: скільки придумано зброї,
аби мою душу загнати в окоп.

.....

Стою – і нікого, хто вміє радіти,
лиш я та каміння, лиш я та війна.
І ніби на звіздах загублені діти,
кричать імена, імена, імена.

[20, С. 92-94]

І до циклу «Зарубки на пам'ять» є ще сім доповнень за 1978 рік. Майже всі мініатюри розкривають тему змаління людини. Дотепна маніпуляція частинами слова підводить до думки про розумові можливості декого:

В рядок не лізло слово «чоловік»,
лишень «чоло». І скоротив я «вік».
Та щось мене доймати почало:

не «вік», не «вік» скорочуй, а «чоло».

[20, С. 88]

Віра у відродження нації уособлюється образом тиса. Цьому дереву потрібно дуже довго рости, і коли його бездумно використовувати, то воно – вимирає: інші дерева, швидкоростучі, обганяють його. У схожому становищі опинився і наш народ: сусіди по планеті обігнали його, та не тому, що вони кращі, просто їх не нищили так, як нас. Тис – дерево міцне, як і рідна нація: «потоне у хвилях, але не згниє» [20, С. 95]. Прийде час, і не будуть іти українці «на стріли отруйні, на вічні хрести»:

Лісничий і каже: – Чи варто рости
так довго і трудно у стріли й хрести?
Невже ми і досі для того слабі,
щоб пам'ять лишати живу по собі?
...Невидимий вирок над тисом повис.
А мудрість росте ще повільніш, як тис.
Та зріє, відводить від тиса напасть –
останньому дереву померти не дасть...

[20, С. 95-96]

З'являлися твори поета і в неспеціалізованих виданнях. Так, у книзі «Зелені перлини Карпат» він вставляє у розповідь поетичні прокладки. Вірші вийшли у «скульпторському» дусі: не пейзажні, а «збочені» у філософію:

Ой пірнали люди в море,
там знаходили перлини.
А я піду в сині гори,
на високі полонини.
А я піду в сині гори
не для зиску чи забави,
там зі мною поговорять
і дерева, й квіти, й трави.

Не впокорять, а збентежать
і дерева, й квіти, й трави
ті перлини, що належать
не мені, а всім на світі.

[20, С. 146]

Взагалі, цей період творчості поруч із «притишенням» голосу поета (через поглиблення філософсько-психологічного пласту мислення), засвідчує подальше зростання національно-захисної функції його творів. П. Скунць послідовно виступає, «як втілення національного сумління й вільнолюбних національних устремлінь» [14, С. 119].

Правда, не давала розвернутися цензура, а ще огортали час від часу сумніви. Сумніви і якийсь ляк невідомості:

«— Що зажурився, Петре? Боїшся, що й тебе така доля спіткає?

— Яка?

— Ну, єсенінська.

— Ти про що?

— Не про те, що ти подумав. Отак напишеш свою душу, а п'яні голоси підхоплять і споганять.

— На жаль, я і на те не можу сподіватися, що підхоплять п'яні голоси»
[20, С. 182].

Розділ II. Розширення тематики поетичних творів у дев'яностих роках

У 1989 році Тарас Салига писав (відзначаючи, що із письменників Закарпаття лише П. Скунць торкається «перебудовної» тематики) про поезію письменника: «Нинішня художня практика П. Скунця продовжує розвиватися у тій же публіцистичній манері, яка властива його кращим раннім творам» [16, С. 118].

Це засвідчила і поки що єдина книжка поета цього періоду «Спитай себе» (Ужгород, 1992). До неї увійшла нарешті поема «Розп'яття» (із незначними змінами порівняно з першодруком), надруковані вірші різних років, а також уже згадувана повість-есе «Відпустка у природу, або На пошуки себе самого».

Книжку цілком справедливо можна вважати досягненням автора. Вона не лише показала замовчуваного Петра Скунця, але й відкрила нові грані його таланту (есе). Водночас було ще раз доведено чітку громадянську позицію поета в час, коли відлітали у вирій останні з ілюзій щодо радянської системи (найновіші вірші у збірці за 1990 рік).

Сучасний критик Богдан Червак так писав у рецензії на книжку: «...Петро Скунць – поет послідовний і затятий. Ще з тих далеких часів, на фоні партійно-колгоспних замилювань, що були обов'язковим елементом усієї творчості, він наважився відкритим текстом заявити: «Є така країна Україна!» І з того часу він не відступає ані на крок, щоб свою Україну відстояти і утвердити. І не знати, чого тут більше: затятості, обдарованості, чи, може, суттєвим є географічний фактор» [21, С. 2].

Поет і далі – бореться.

Він говорить від імені тих, що готові взятися за справу й тепер, готові перетяти своє «рабське коріння». Ліричний герой і далі утверджує динамічне начало, яке рухає зміни у суспільстві, яке породжує їх і просуває вперед:

Щось будував я, тільки не вийшло, —
перобудую,
набідувався,
далі бідую —
перобідую,
у тимчасовці
зиму зимую —
перезимую,
літо прогаяв,
от і сумую —
пересумую,
пересумую,
переболію,
пережалію,
хай від безсилля
часом шалію —
перешалію,
вже не з добою —
б'юся з собою,
що ж переб'юся,
фальші боявся
й правди боюся —
перебоюся...
[20, С. 52]

Щоб знати, що робиться зараз, потрібно з правильних позицій оцінити своє минуле. Зробити це може тільки національно свідомою людиною,

наприклад, поет, який вже віддавна осмислює епоху:

...вік умирає

нам потурає

вщент перемерти.

війнами биті,

культами биті –

не перебиті.

зроблені наспіх,

мали себе ми

переробити.

звикли ми жити,

як нам накажуть –

перенакажуть.

сталінським дротом

в'яжуть нас роки –

чи перев'яжуть?

держить нас досі

все, що прокляте

і перекляте,

наше затяте

рабське коріння

не перетяте...

[20, С. 53]

Не встигли ми вийти із рабства російського, як нам готує нове ярмо (більш «цивілізоване») Захід. Саме Захід в образі «Європи» ми впізнаємо в «Селі під Ужгородом», де чужому протиставляється традиційне, своє. Проти новітньої «культурки» – культура національна, не спримітизована, не звульгаризована:

У цій фальшивій холеній Європі
не вб'є нас глум, не зманять модні звихи
ще поки є не чуваки, а хлопці,
ще поки є дівчата, не чувихи.
В машинний час, який навчив балдіти
і не сумління слухався – наказів,
там Україна, де співають діти.
І йду по неї до Великих Лазів.
[20, С. 125]

Денаціоналізація народу найболючіша на мовному ґрунті. Без мови – немає народу. І це добре знали наші кати, коли проводили ретельну і послідовну русифікацію українців. Як мало котрий народ світу, українці витерпіли і цей підлий прийом етноциду – лінгвоцид (мововбивство): «Лінгвоцид є передумовою масової денаціоналізації та манкуртизації: без нього неможлива втрата народом історичної пам'яті, етнічного імунітету, національної самототожності, а без цього, своєю чергою, не може відбутися асиміляція – поглинання одного народу іншим. Ось чому поневолювачі ніколи не забували про необхідність нищення мови поневолених народів. (...) Лінгвоцид щодо української мови має довгу історію, сторінки якої рясніють підступом, погордою, нахабством, лицемірством поневолювачів та щедро политі сльозами і кров'ю їхньої жертви – нашого народу» [7, С. 22-23].

Яке дике явище: українець розмовляє у себе на Батьківщині російською, бо так навчили... Але хіба можна говорити мовою окупанта? Ні, лише «балакати»:

Відсміяв своє ти чи відплакав,
мій народе, сонної пори?
Може, й не мовчав ти, а балакав.
Не балакай більше. Говори!
[20, С. 124]

Національні фронти, які під час «перебудови» почали виникати у союзних республіках та сателітних соцдержавах, були першими виявами політичного новітнього опору комуністичній партії. Українським національним фронтом мав усі шанси стати Народний Рух України за «перебудову» (НРУ), хоч, на жаль, так і не став ним. У ті часи він об'єднав масу національно свідомих людей. Наш поет, як ми вже зазначали, організував і очолив обласну організацію НРУ на Закарпатті.

Саме цій організації присвячено вірш «Рух». Показово подано масовість руху, ентузіазм людей, віру у відродження України. Але підкреслюється мирність рухівської боротьби. І ще – його природність:

І у Києві, й у Львові
ми обійдемося без крові,
світить нам не меч, а плуг,
нам. не стане другом, братом
навіть зовсім мирний атом –
за вождя нам тільки дух,
нагороди, загороди –
нам лиш те, що від природи,
рух!

[20, С. 137]

Починаючи із сімдесятих років, поет полюбив диптихи – два різні вірші, написані на одну тему. Чимало їх з'явилося й у вісімдесятих роках: «Дві виховні години», «Два етюди про земне й неземне», «Два вірші-зриви», «Дві поминальні згадки», «Два спомини-силуети» та ін.

Серед них показовим у плані зображення деградації людини є диптих «Два фотознімки з генералом». У першому – «1962 р.» – ідеться про репресованого генерала, справжнього офіцера:

То не погони сила зла зірвала
з плечей міцних, несхитних генерала –

Все найдорожче вирвала в людини...

[20, С. 59]

У другому – «1987 р.» – маєм справу із образом типової худобини в погонах. Знущання над старим чоловіком носить тільки моральний характер, ніякого рукоприкладства. Але через дірки простреленого шротом капелюха вилетіла як людська гідність діда, так і людяність військового. Генерал – пан. Не «товариш», а саме пан. Він був ним за радянської системи, і поет застерігає нас від появи нової «еліти» схожого покрою за нашої «незалежної» радянської влади:

І старий не стримався, заплакав,
занімів надовго і оглух,
коли в руки дав йому собака
весь прошитий шротом капелюх
Кожну дірку міряв, як для латки,
поглядом туманним від жалю.

І даремне гість завершив гладко.

– Я тобі новенькі два пришлю.

Два новенькі. Головою вариш?

Чим тобі не вигода? Дива...

– Та мені потрібний, пан товариш,
тільки мій, а нащо ваші два.

.....

– Може, вам і вчулось: «пан товариш».

Але я почув: «товариш пан».

[20, С. 62-63]

Не будемо в біді шукати новизни. Так, лише словом «катастрофа» можна оцінити попередні та сучасний стани існування нації. Ми й світові стали відомі не через свої заслуги, а своїм горем. Може б нас і не помітили, але і «їх» зачепило... Немов здійснюючи чийсь сатанинський задум, стався

вибух на Чорнобильській АЕС. Чи довго нам бракуватиме розуму й сили для вирощення здорового покоління? Поки що «під серцем» у Батьківщини – інше:

То кому ще енергії обмалъ?
А тим часом уже в породіль
Не Чорнобиль під серцем –
Чорнобіль,
так, не биль, не билина – біль.

[20, С. 101]

Сучасна незалежність нагадує полум'я тоненької свічки, яку запалили десь у степу під час затишшя перед бурею. Перша краплина, перший сильніший повів – і все... Химерний стан очікування – чи встоїмо? – на нашій землі, «землі химер». Не кожне покоління українців мало шанс всупереч всьому зберегти, бодай хоч позірну, державність України. Усвідомити трагедію минулого, не допустити повторення кривавих помилок, зрозуміти своє призначення у цей час – ось що важливо для українця. І тоді Україна вже точно не буде «землею химер»:

О, химери
моєї нації, –
цілі ери
дискримінації.
.....
Дивна казка
моєї нації –
без розв'язки
самі кульмінації.
.....
Ми – ізгої
своєї нації,

як не воєн,
то радіації.
Ти це знаєш і знаєш те,
що не дуже надійний мир,
де повія-історія жде,
а за нею – і час рекетир.
Та чи суджено знати нам,
що дається в останній раз
Україна своїм синам:
і Карпати, й Дніпро, й Тарас?
[20, С. 127-128]

Образи кошмарного минулого, викарбувані непростим часом на простій поетовій душі, волають крізь підсвідомість. І стеляться на папір рядки, що не дають забути. Ми не можемо бути святими, що забувають зло, бо саме із забуття виростають пагони зла ще страшнішого, модернізованого. Ми жили й живемо у пеклі. А за таких обставин – головне не стати чортом.

Неважко стати песимістом у наші песимістичні роки. Старий чи молодий – песимісти. Навіть ті, що при владі, і то не надто виляють хвостами від щастя: злодій відчуває, що свобода красти ненадовго. Але доводити, що нам погано, коли й справді погано – не в стилі Петра Скунця. Він не з тих, що стали «правдою юрби». Він – голос нації. А нація таки вирветься з пекельного кола розчарувань і болінь. Нація таки збудує національну державу. Нація прийде у свій «Собор».

Коли усі сумували з приводу смерті Олеса Гончара, П. Скунець відгукнувся теж. Але не треносом – апофеозом боротьби і віри в перемогу:

Олесю, спіть! За вашими плечима
ми стоїмо нещадно і тепер.
Упасти б нам сьогодні на коліна
і влити голос у небесний хор,

але кипить, клекоче Україна...

І ми ще злі. Та прийдемо в Собор.

У вісімдесятих роках поет проявив себе ще й як прозаїк, написавши невеличку повість-есе «Відпустка у природу, або На пошуки себе самого» (завершене, мабуть, у 1989 році). Твір має підзаголовок: «(Поетичні нотатки з непоетичними нотаціями)».

Головний герой – поет. Особа надзвичайно зближена із особистістю самого скриптора. Його роздуми про буття виявляються у переважно полемічно-філософських бесідах із дружиною, другом-художником, другом-журналістом, старим вівчарем. Мають місце і самозапитання, і самовідповіді.

Усі сім частин есе просякнуті однією проблемою: у чому сенс життя митця, зокрема поета? Поруч із нею, щоправда, помітимо цілий спектр інших питань, на які наштотується читач, слідкуючи за думками героїв. Наприклад, піднімаються теми: «любові», «правди поезії», «як відпочити», «роботи», «народних вірувань», «минулого рідної землі», «пияцтва», «фольклору», «про природу творчості» та чимало інших.

Поєднання прозового тексту із віршами дає колосальний ефект. Цей новаторський прийом дозволяє поглибити філософію до того пласту, де самою розповіддю вже нічого не скажеш, де треба прийти до розуміння, відчувши красу афоризму або пірнувши в естетику ліризму.

Наприкінці автор підводить нас до висновку, що сенс життя поета-людини – у вмінні бути щасливим. А щастя – у вмінні прожити свого долю. Не проіснувати рабом чи тварюкою, а жити Людиною:

Буду їсти нітрати
і плодити дітей.
Хай ростуть не для раю –
для земних перепуть
там, де люди вмирають,
але спершу живуть.

[20, С. 206]

Сам поет про свою поезію у творі говорить жартома. Але це – змістовні жарти:

«– Літзаписи, текстівочки, переклади... Коли вже своє писатимеш?

– Для цього, дорога, треба закохатися. А щоб закохатися, потрібно відчутти в собі гідність, аби потім було чим жертвувати. А щоб відчутти в собі гідність, потрібні жалюгідні купюри. Не ті купюри, дорога, на які щедрі наші видавці, коли їм пропонують свої вірші, а ті, на які вони не щедрі. Заради останніх можна обійтися й без літа. За людським законом.

– У віршах ти проповідуєш інше.

– У віршах я не проповідую, а відчуваю. Що живу не так, як мав би жити, коли б міг жити за законами природи.

– У природи закони жорстокіші від людських.

– Зате доцільні, золота, доцільні» [20, С. 149].

Працюєш у поті чола, а замість природної винагороди – неприродна залежність від матеріального... Хоча ліричний герой П. Скунця успішно її, цю залежність, долає шляхом своїх роздумів, іронії.

Висновки

Після знищення «Розп'яття» розпочався період замовчування Петра Скунця. Поет же – як камертон. Його чутлива душа реагує як на душевні перипетії, так і на грози зовнішнього світу. Реагує і або рясно плодоносить, або ж замовкає...

П. Скунець не замовк насправді. Його не друкували, мало виступав, та не могли примусити мовчати. Твори з'являлися. Але переважали роботи перекладацького та редакторсько-упорядницького плану. Ті роки наклали свою печать на подальшу творчість поета.

Стрімкий хід історичних подій, що з середини вісімдесятих затрусили цілим Радянським Союзом, а згодом і світом, приніс таку необхідну письменникові (і не лише йому) свободу слова. Те, що колись можна було писати лиш для себе і читати дружині і близьким друзям, тепер стало дозволеним. Ще більша свобода прийшла із незалежністю, після 1991 року. Тепер діє один закон: лиш би гроші були. Друкуй, що хочеш, тільки плати.

Характер поезій Петра Скунця не змінився. Внаслідок послаблення, потім і зникнення партійної цензури, рядки, не позбувшись своєї афористичності, стали більш прозорими. Зовсім зникли «паровозики», як уже непотрібне маскування.

Збільшилось число тем. Вірніше, поглибились грані вже розроблюваних проблем: «звиродніння українця», «катастрофічного становища України» (тут і мова, і культура, й екологія...), «заклик до оновлення», «осмислення пройденого життя», тема «любові» та ін.

Як бачимо, і в зрілому віці поет не припинив свого розвитку. Поруч із поглибленням старих та пошуком нових тем, поруч із сміливістю та

експресією вислову (властивих переважно молодим поетам), він шукає ще й нові форми для вираження своєї глибокої творчої натури. Есе «Відпустка у природу...» – перші, але, сподіваємось, не єдині «поетичні нотатки з непоетичними нотаціями».

Бути поетом – «стан душі» (П. Скунць). Тому приємно, що цей «стан» не перебуває у замкнутому просторі «усезробленості». Поет шукає себе, нового шляху до читача. Підготував солідне видання вибраного («Один»), мріє видати книгу притч, написати спогади, створити чергову збірку...

Уміння бути сучасним полягає не в тому, щоб підігравати модерним стильовим віянням. А напевно в тому, щоб за мінливими фактами, цілями і явищами життя побачити, збагнути і відтворити адекватний образ сучасності. Тоді твої твори не старіють. Тоді від тебе й надалі чекають слова правди, добра і краси.

Час усе розставляє на свої місця. Відсіває половину «радянщини», залишає зерна істини. З'являться, можливо, нові випробовування – славою і шаною: «Пройти до кінця свій шлях і зберегти при цьому гідну поставу – це завжди нелегко. Навіть поетам ламаються хребти, правда, одним – від гумових кийків та холодних карцерів, іншим – від високих президій та фальшивої слави. Петро Скунць зберіг поставу і прямий хребет. Поет свідомий того, як важко і наскільки необхідно розірвати рабське коріння. Не вічно каятися, бо вічне каяття це в стилі рабів, а крок за кроком утверджуватись як велика і могутня нація» [21, С. 2].

Список використаних джерел

1. Андрусів С. Проблеми національної ідентичності. *Слово і час*. 1997. №3. С. 18-23.
2. Андрусів С. Шістдесятництво як явище, його витоки й наслідки. *Слово і час*. 1997. № 8. С. 40-55.
3. Брюховецький В. Продовжує слово поезію. *Літературна Україна*. 1980. 3 лютого. С. 2.
4. Донцов Д. Трагічні оптимісти. *Донцов Д. Дві літератури нашої доби*. Львів, 1991. 296 с.
5. Зуб І. «Ми вирости. І виростили день...» (Нотатки про книжку поета). *Вітчизна*. 1980. №3. С. 166-171.
6. Іванишин В. Нація. Державність. Націоналізм. Дрогобич: ВФ «Відродження», 1992. 176 с.
7. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: ВФ «Відродження», 1994. 218 с.
8. Іванишин П. Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти). Дрогобич: ВФ «Відродження», 2005. 308 с.
9. Іванишин П. Петро Скунць. Силует митця на тлі епохи. Дрогобич: ВФ «Відродження», 1999. 211 с.
10. Іванишин П. Поезія Петра Скунця (Художнє вираження національно-духовної ідентифікації ліричного героя). Дрогобич, ВФ «Відродження», 2003. 296 с.
11. Ільницький М. Цілюща сила розрив-трави. *Ільницький М. Безперервність руху*. К., 1983. С. 201-218.
12. Кудлик Р. Вогню очищеного кетяг. Штрихи до портрета Петра Скунця. *Жовтень*. 1982. №3. С. 104-107.

13. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. К.: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
14. Моренець В. Антитези Петра Скунця. *Вітчизна*. 1994. №1-2. С. 116.
15. Салига Т. ... Сказати, чим людська доба значима... *Салига Т. У глибинах гармонії: Літературно-критичні статті*. К., 1986. С. 173-197.
16. Салига Т. Хай слово правдою озветься. Полемічні нотатки про творчість поетів Закарпаття. *Жовтень*. 1989. № 2. С. 117-121.
17. Сверстюк Є. Блудні сини України. К., 1993. 234 с.
18. Скунець П. Розрив-трава: Вірші, поеми, балади, переклади, мініатюри. Ужгород: Карпати, 1979. 311 с.
19. Скунець Петро. Сейсмічна зона. Поезії. К.: Дніпро, 1983. 126 с.
20. Скунець П. Спитай себе: Поезії. Ужгород: Карпати, 1985. 207 с.
21. Червак Б. Розірвати рабське коріння. *Бойки*. 1993. № 1-7. С. 2.